

**КОНСУЛЬТУВАННЯ З ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ УЧНІВ
ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ:
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Валерій ОРЛОВ, головний науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, м. Київ;

Дмитро ЗАКАТНОВ, завідувач лабораторії професійної кар'єри Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, м. Київ

Висвітлено основні теоретичні положення та практичні результати наукового дослідження за темою «Проектування системи консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів», що здійснювалося співробітниками лабораторії професійної кар'єри Інституту професійно-технічної освіти НАПН України у 2016 - 2018 рр.

Ключові слова: консультування з професійної кар'єри, система консультування з професійної кар'єри учнів закладів професійної (професійно-технічної освіти), Центр консультування з професійної кар'єри.

Валерий ОРЛОВ, Дмитрий ЗАКАТНОВ
КАРЬЕРНОЕ КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ УЧАЩИХСЯ ЗАВЕДЕНИЙ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО (ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО)
ОБРАЗОВАНИЯ: РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Раскрыты основные теоретические положения и практические результаты научного исследования на тему «Проектирование системы карьерного консультирования учащихся профессионально-технических учебных заведений», которое выполнялось сотрудниками лаборатории профессиональной карьеры Института профессионально-технического образования НАПН Украины в 2016 - 2018 гг.

Ключевые слова: карьерное консультирование, система карьерного консультирования учащихся заведений профессионального (профессионально-технического) образования, Центр карьерного консультирования.

Valery ORLOV, Dmitry ZAKATNOV
RESULTS OF RESEARCH OF PROBLEMS OF CONSULTATION FROM
PROFESSIONAL CAREER OF STAFF OF PROFESSIONAL AND
TECHNICAL EDUCATION UNITS

The article covers the main theoretical positions and practical results of

scientific research on the topic «Designing a system of professional career counseling for students of vocational education institutions», carried out by the Laboratory of Professional Career at the Institute of Vocational Education of the National Academy of Sciences of Ukraine in 2016-2018 years.

Keywords: professional career counseling, vocational guidance counseling system for professional vocational education students, Center of career counseling.

Постановка проблеми. Тривалий час питання щодо підготовки молоді до вибору напряму трудової діяльності досліджували переважно в контексті проблеми професійного самовизначення. Проте розвиток ринкової економіки зумовив виникнення низки суперечностей, розв'язання яких пов'язане з необхідністю підготовки молодшої людини до вибору, планування та реалізації професійної кар'єри. Ефективним засобом такої підготовки є впровадження в освітню практику закладів професійної (професійно-технічної) освіти консультування з професійної кар'єри.

Мета статті - презентування результатів наукового дослідження за темою «Проектування системи консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів», що здійснювалося в Інституті професійно-технічної освіти НАПН України у 2016-2018 рр. співробітниками лабораторії професійної кар'єри.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження психолого-педагогічних аспектів консультування з професійної кар'єри учнівської молоді з середини минулого століття вчених країн Західної Європи та Північної Америки (В. Берг, М. Вудкок, Л. Пітер, Дж. Сьюпер, Дж. Холланд, Х. Швальбе та ін.). Активне дослідження зазначеної проблематики вітчизняними вченими розпочалося порівняно нещодавно. Проте вони не розглядають теоретичні та методичні основи створення та реалізації системи консультування з професійної кар'єри в закладах та установах професійної (професійно-технічної) освіти.

Виклад основного матеріалу. Дослідження нової для вітчизняної педагогічної науки проблематики здійснювали співробітники лабораторії професійної кар'єри Інституту професійно-технічної освіти НАПН України впродовж 2016 - 2018 рр. у рамках науково-дослідної роботи «Проектування системи консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів».

Проектування системи консультування з професійної кар'єри потребувало насамперед виявлення мети її функціонування. Відповідно до статті 15 Закону України «Про освіту» одним із завдань системи професійної (професійно-технічної) освіти є забезпечення перспектив кар'єрного зростання особи впродовж життя, що потребує розвитку у неї відповідних компетентностей, а саме кар'єрної компетентності. Кар'єрну компетентність обґрунтовано як інтегральну якість особистості, що охоплює знання, вміння, навички, мотивацію, ставлення й особистісні якості, які цілісно визначають її здатність, прагнення й готовність усвідомлено проектувати й успішно реалізовувати освітньо-професійну траєкторію.

Кар'єрна компетентність учнів ЗП(ПТ)О - поліструктурне особистісне утворення, що деталізується чотирма компонентами: *мотиваційно-ціннісним*, що зумовлюється позитивним ставленням до професійної освіти як до початку процесу реалізації професійної кар'єри, переважанням у структурі мотивів прагнення до успіху, відповідності кар'єрних орієнтацій обраному напрямку професійної діяльності; *когнітивним*, що виражається в усвідомленні періоду одержання професійної освіти як базового етапу кар'єри, знаннями щодо можливих шляхів розвитку кар'єри, її типів, етапів, стратегій, вимог професійного середовища до знань, умінь, навичок, загальних та професійних компетентностей фахівця; *діяльнісним*, що визначається діями, спрямованими на планування кар'єри на початковому етапі навчання, розв'язання освітніх і професійних завдань перспективного кар'єрного плану, розширення професійної поінформованості, планування кар'єри, здатністю вирішувати проблеми кар'єрного розвитку; *рефлексивно-оцінним*, що передбачає самоаналіз учнівською молоддю особистісних якостей і результатів діяльності у процесі здобуття професійної освіти в контексті реалізації перспективних планів на професійну діяльність і кар'єрний розвиток, їх адекватною самооцінкою. Встановлено, що розвиток кар'єрної компетентності є поетапним процесом. Розвиток кар'єрної компетентності в учнів відбувається послідовно за такими етапами: мотиваційно-орієнтувальним {формування мотиваційно-ціннісного й когнітивного компонентів кар'єрної компетентності шляхом насичення змісту освіти релевантною інформацією, виявлення досвіду діяльності, якостей особистості, здібностей тощо) - процесуальним (розвиток діяльнісного компонента кар'єрної компетентності шляхом створення умов для набуття відповідного досвіду діяльності, планування, прогнозування, реалізації інтерактивних технологій, що сприяють формуванню суб'єктної позиції щодо професійного майбутнього, професійної Я-концепції й, адекватної самооцінки) - рефлексивно-прогностичним (формування переважно рефлексивно-оцінювального компонента кар'єрної компетентності на основі рефлексії досвіду діяльності на попередніх етапах й актуалізації активності особистості у формуванні нових цілей кар'єрного розвитку та визначення подальшої освітньо-професійної траєкторії).

Теоретичні пошуки, а також вивчення досвіду підготовки особистості до вибору, планування та реалізації професійної кар'єри дали змогу спроектувати систему консультування з професійної кар'єри учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. У розробленій моделі системи консультування з професійної кар'єри графічно візуалізовано: мету, суб'єктів системи (учні ЗП(ПТ)О, їхні батьки, педагогічні працівники, органи державної влади та місцевого самоврядування, заклад професійної (професійно-технічної) освіти), роботодавці), взаємодію з зовнішнім середовищем; концептуально-теоретичний блок презентує теоретичне підґрунтя функціонування системи консультування з професійної кар'єри у закладі професійно-технічної освіти, а саме: основні принципи функціонування педагогічної системи; теорії професійного й кар'єрного розвитку

особистості, теорії й принципи психологічного і кар'єрного консультування; теоретичні основи формування кар'єрної компетентності та її структуру; методико-технологічний блок відображає методику формування кар'єрної компетентності учнів закладів професійно-технічної освіти як поетапний процес, конкретизований відповідними формами, методами й технологіями консультування з професійної кар'єри; оцінно-результативний блок - критерії, рівні сформованості кар'єрної компетентності учнів ЗП(ПТ)О, що дає можливість оцінити педагогічну ефективність системи кар'єрного консультування на рівні окремого закладу освіти. Організаційно-предметне середовище консультування з професійної кар'єри у межах відповідної системи реалізується у формі Центру професійної кар'єри, який може бути виокремленим підрозділом закладу професійної (професійно-технічної) освіти. Його основна мета полягає в здійсненні комплексного супроводу учнівської молоді щодо кар'єрного розвитку та надання послуг із планування й розвитку кар'єри, забезпечення взаємодії закладу освіти з ринком праці тощо.

Перевірка основних теоретичних положень наукового дослідження передбачала організацію відповідної експериментальної діяльності. У рамках виконання наукового дослідження було зніційовано 3 експерименти, зокрема – 2 всеукраїнського рівня і 1 рівня підвідомчої установи НАПН України. З-поміж завдань - експериментальна перевірка функціонування системи консультування з професійної кар'єри. У процесі експериментальної роботи створювалися відповідні підрозділи ЗП(ПТ)О, які мали такі назви: Центр кар'єри, Центр розвитку кар'єри, Центр кар'єрного зростання, Центр професійного становлення тощо. У межах експериментальної роботи вперше Центр професійної кар'єри було створено у Колківському вищому професійному училищі (Волинська область, Маневицький район, смт Колки) 23.06.16 р. Згодом такі Центри було відкрито в більшості закладів професійної (професійно-технічної) освіти Волинської області (всього 20 Центрів). Реалізація у практиці роботи закладів професійної (професійно-технічної освіти) системи консультування з професійної кар'єри позитивно вплинула на розвиток кар'єрної компетентності учнів як за показниками її мотиваційно-ціннісного, когнітивного, рефлексивно-оцінювального та діяльнісного компонентів, так і цього особистісного утворення загалом.

Основні результати наукового дослідження за темою «Проектування системи консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів», що здійснювалося лабораторією професійної кар'єри Інституту професійно-технічної освіти НАПН України у 2016 - 2018 рр., висвітлено в понад 100 публікаціях співробітників лабораторії, розміщених на сайті Інституту проблем виховання НАПН України (<https://ivet.edu.ua/activity/produktsiia-ndr/300-products-0116u003567>) та в Електронній бібліотеці НАПН України (<http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions/pll/>).

Практичні результати наукового дослідження з теми «Проектування системи консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних

навчальних закладів» дають змогу зробити такі висновки: організаційно-предметним середовищем консультування з професійної кар'єри можуть виступати Центри професійної кар'єри, що створюються як структурні підрозділи закладу освіти й здійснюють організаційно-технічне, інформаційне та психолого-педагогічне забезпечення професійного та кар'єрного розвитку особистості на етапі здобуття професійної освіти з урахуванням особливостей, закладів професійної освіти (контингент, терміни навчання, підготовка за робітничими професіями, перспективи працевлаштування й розвитку кар'єри тощо) та потреб ринку праці; педагогічна ефективність консультування з професійної кар'єри учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти забезпечується шляхом реалізації у практиці роботи Центру професійної кар'єри таких умов: здійснення психолого-педагогічного супроводу кар'єрного розвитку особистості на засадах компетентнісного підходу; активізація та вдосконалення діяльності психологічної служби ЗП(ПТ)О; використання інтерактивних технологій консультування, зокрема комп'ютерних: створення сайту кар'єрного консультування; розвиток мотивації кар'єрного зростання тощо: реалізація системи консультування з професійної кар'єри дає змогу скоригувати освітньо-професійні траєкторії випускників закладів професійно-технічної освіти (зросла з 57,5 % до 73,1 % кількість учнів, які планують працевлаштуватися за набутою спеціальністю) та сприяє формуванню в учнів планів кар'єрного розвитку на віддалену перспективу (кількість учнів, які мають кар'єрні плани на понад 5 років, зросла з 47,7 % до 69,1 %).

1. Базиль Л. О., Орлов В. Ф. Консультування із професійної кар'єри як важливий чинник самореалізації майбутніх фахівців. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VI (75), Issue: 181, 2018. P. 7 - 10.

2. Закатнов Д. Теоретичні засади проектування системи консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка: зб. наук, праць*: Вип. 12. - К. : «НВП Поліграфсервіс», 2016. С 40 - 48.

3. Методичні засади професійної орієнтації та консультування з професійної кар'єри учнівської молоді / В. Ф. Орлов, Л. М. Єршова, Д. О. Закатнов. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України). Збірник наукових праць*. К.: Видавничий дім «Сам», 2017. С. 291 -296.

4. Планування й розвиток професійної кар'єри учнівської молоді у системі професійно-технічної освіти: навчальний посібник / С. В. Алексеєва, Л. М. Єршова, Д. О. Закатнов, В. Т. Лозовецька, В. Ф. Орлов); [за ред. Д. О. Закатнова]. Житомир: «Полісся», 2018. 186 с.